

PÜSKI LEVENTE

A parlamenti politizálás nyilvánossága a Horthy-korszakban

A tizenkilencedik századi liberális alkotmányosságának – az abszolutista kamarilla politika ellentétéként – nélkülözhetetlen részét képezte a parlamenti politizálás minél szélesebb nyilvánosságának biztosítása. Ha a törvényhozás a köz, illetve a nemzeti akarat legfőbb megtestesítője, akkor a politizáló közvéleménynek biztosítani kell azt a jogot, hogy működését figyelemmel követhesse. Annál is inkább, mivel a parlamentnek politikai nevelő és szocializáló feladatot is szántak.

Az 1920. február 16-ra összehívott nemzetgyűlés a politikai élet alapintézményeire vonatkozóan ismét érvényesnek ismerte el az 1918 előtti törvényes szabályozást, és a Ház belső működésére vonatkozóan az 1908. évi házsabályokat léptette életbe. Ez azt jelentette, hogy a testület – miközben tagjainak túlnyomó része antiliberálisnak vallotta magát – számos területen visszakanyarodott az alkotmányosság hagyományos, liberális értelmezéséhez.

A polgári országgyűlés működését első ízben szabályozó 1848. évi IV. tc. 10 §-a egyértelműen rögzítette az ülések nyilvánosságát, ami alapvetően azok látogatására vonatkozott. A kérdést persze távolról sem lehetett ilyen egyszerűen elintézni; idővel egy összetett és bonyolult mechanizmus alakult ki, amely elsődlegesen a képviselők, de közvetett módon a közvélemény számára is biztosította az országgyűlés munkájáról való tájékozódás lehetőségét. A nemzetgyűlés, majd 1927-től a képviselőház lényegében véve átvette a hagyományos információs mechanizmusokat, azokon csupán kisebb módosításokat hajtott végre.

Eszerint minden egyes ülésről jegyzőkönyv készült, amit ugyanazon a napon, vagy a következő ülés elején a képviselőknek el kellett fogadniuk. Ilyenkor felolvasták a jegyzőkönyvet, ennek tartalmával kapcsolatban a képviselők megszólalhattak, majd elfogadásáról egyszerű több-

ségi szavazással döntöttek. Lényegében véve formális aktusról volt szó, érdemi vita rendszerint nem alakult ki körülötte.¹ A jegyzőkönyv, amelyet elvileg a jegyzőknek kellett szerkeszteniük és a házelnöknek aláírásával hitelesítenie, nem írta le az adott ülés teljes anyagát, nem részletezte az elhangzott felszólalásokat. Rövid, kivonatossá ismertetésnek tekinthető, ami azonban pontosan tartalmazta azt, hogy milyen kérdéssel szavaztak a honatyák, mi volt a szavazás eredménye, és utóbbihoz kapcsolódva milyen határozat született. Amennyiben a Ház zárt ülést tartott, akkor is készült jegyzőkönyv, de az csupán az ülés berekesztésével kapcsolatos szavazás eredményét rögzítette.² A jegyzőkönyveket eleinte ki kellett nyomtatni és szétosztani a képviselők között, de a nemzetgyűlés – takarékosági okokra hivatkozva – 1921. március 10-i ülésén szakított ezzel az eljárással.

A jegyzőkönyv tehát fontos, de korlátozott forrásértékű dokumentum. A napló feladata volt, hogy az üléseken történeteket, pontosabban azt, ami elhangzott, rögzítse. Ennek biztosítására a parlament külön hivatalokat és szaktestületet hozott létre, illetve tartott fenn. Az elnöki bejelentéseket, a honatyák beszédeit, sőt közbeszólásait az utolsó szóig bezárólag a gyorsírók jegyezték le. A gyorsírók feladata meglehetősen nehéz volt, a húszas évek első felének gazdasági nehézségei kihatottak a parlamenti gyorsíró iroda működésére is. A világháború éveiben még tizennyolc-tizenöt fős létszáma 1924-re nyolc-kilenc főre csökkent. A gyorsírók 1923-ig ötperces, utána tízperces váltásokban dolgoztak. Ez azt jelentette, hogy hármásával, félórás turnusokban jegyezték az ülésen elhangzottakat, utána a gyorsírói irodában legépeztették a szöveget, ami a nyomdába került. A gyorsíró iroda működésének körülményei egyébként csak a húszas évek második felében, a gazdaság konszolidálásával párhuzamosan normalizálódtak.³

A naplónak ezt az első változatát naponkénti kiosztásban megkapta a törvényhozás minden tagja.⁴ A gyorsaság különösen fontos volt, hiszen a képviselők sokszor ezek alapján tájékoztak, illetve reagáltak

¹ *A Képviselőház házszabályai. Érvényes az 1906–1911-iki országgyűlés harmadik ülésszakától az országgyűlés végéig.* Budapest, Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság, 1908. 150–151., 197–199. (<http://www.ogyk.hu/e-konyvt/mpgy/hsz/1908kepvahz.pdf>, letöltve: 2011. szeptember 13.) Ezeket az előírásokat a későbbi házszabályreformok is megtartották.

² *A Nemzetgyűlés házszabályai.* Budapest, Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság, 1924. (<http://www.ogyk.hu/e-konyvt/mpgy/hsz/1924nemzetgyhaz.pdf>, letöltve: 2011. szeptember 13.) 146–147.

³ SIKLOSSY László: *Az országgyűlési beszéd útja.* Budapest, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1939. 496–502.

⁴ *Nemzetgyűlési napló.* (A továbbiakban: NN.) 1920–1922. VIII. k. 467. A naplónak az első, úgynevezett egy napos változata 1918-ig elvileg bárki számára hozzáférhető volt azáltal, hogy a *Budapesti Közlöny* mellékleteként megjelent. SIKLOSSY László: i. m. 520.

az ülésen elhangzottakra. A kinyomtatott anyagot a naplószerkesztőnek negyvennyolc órán belül be kellett mutatnia a naplóbíráló bizottságnak. A házszabályok előírták, hogy a bizottság két tagjának mindig jelen kell lennie az üléseken, és nekik kellett jóváhagyniuk a végleges változatot, amire legfeljebb három nap állt rendelkezésükre.⁵ Az érdekelt képviselők a már legépelte változatot átnézhatték, de a szövegen elvileg csak formai javításokat tehettek. Ezt egyébként a képviselők egyéni hajlamuktól és szorgalmuktól függően tették meg: Bethlen István például kormányfősége alatt rendszeresen szakított időt beszédei átfésülésére, később viszont csökkent az érdeklődése.⁶ Érdemi javításra csak később, a naplóbíráló bizottságon keresztül kerülhetett sor, ha azonban a képviselő, a gyorsíró, illetve az ügyeletes naplóbírálok között vita alakult ki, akkor a végső döntés joga – elvileg – a naplóbíráló bizottság tagjainak kezében volt.⁷ A javított és hitelesített változat ismét a nyomdába került, onnan pedig utolsó ellenőrzés végett a naplószerkesztőséghez. A végleges – név- és tárgymutatókkal elkészült – naplót a képviselők között havonta, illetve negyedévente osztották szét. Ezt a törvényhozás tagjai mindig megkapták, ahogy az aktuális ügyek tárgyalásához szükséges egyéb anyagokat is – törvényjavaslatokat, kérvényeket, bizottsági jelentéseket stb. –, amelyeket később az irományok gyűjtöttek össze.

Ez jelentette a törvényhozás belső nyilvánosságát, a parlament tevékenysége így csupán egy viszonylag szűk és behatárolt kör számára vált hozzáférhetővé. Természetesen, ha valaki személyesen vagy egy képviselő közreműködésével látogatói jegyet igényelt a háznagyi hivatalnál, akkor közvetlenül is figyelemmel kísérhette a törvényhozás munkáját. A képviselőházi ülésterem karzatára elvileg legfeljebb ötszázhetven jegy kiadására volt lehetőség, amit – szükséghelyzetben – hétszáz–nyolcszáz helyre lehetett bővíteni.⁸ Az első egy-két évben – talán az újdonság varázsa miatt – még viszonylag sokan kívánták látni, hogyan dolgozik a Tisztelt Ház. A későbbiekben az érdeklődés lanyhult és igen nagy ingadozást mutatott. Többnyire akkor ugrott meg a látogatók száma, ha valamilyen nagyobb protokolláris, vagy politikai szempontból kiemelkedően fontos eseményre került.⁹ Az üléseken való személyes je-

⁵ A Képviselőház házszabályai. Érvényes az 1906–1911-iki országgyűlés harmadik ülészakától az országgyűlés végéig. I. m. 149. A későbbi házszabályok is hasonló előírást tartalmaztak.

⁶ SIKLÓSSY László: i. m. 531.

⁷ Stílárás hibák esetében a bizottsági elnök maga is intézkedhetett a javításokról.

⁸ Az első és második emeleten 126 és 334 ülő-, továbbá 50 és 60 állóhely volt. NN. 1920–22. X. k. 123–124.

⁹ Az első időszak két legnagyobb érdeklődésre számot tartó eseménye Horthy kormányzói eskütetele és a Bethlen-kormány parlamenti bemutatkozása volt. Uo. 124.

lenlét tehát még szélsőséges esetben is csupán korlátozott nyilvánosságot biztosított.

A szélesebb közvélemény számára elsősorban a politikai sajtó biztosította a rálátást, mással nem pótolható módon. Az országgyűlés munkájának követése annak hivatalos kiadványain keresztül, szakmailag is nehéz és felettébb időigényes feladatot jelentett. Bár optimális esetben az ülések hivatalos naplója néhány nap alatt elkészült,¹⁰ ez azonban túl hosszú időt jelentett, arról nem is beszélve, hogy a többi kiadvány megszerzése a nem képviselők számára igencsak nehézkes procedúrával járt együtt. Ennél jóval egyszerűbb és gyorsabb tájékozódási lehetőséget kínált a korabeli sajtó. Minden jelentősebb politikai napilap saját tudósítóval képviseltette magát az üléseken, a házszabályok pedig egyértelműen rögzítették, hogy a karzaton külön helyet kell biztosítani számukra. Az olvasók tehát az újságokon, illetve azok témában jártas tudósítóin keresztül gyorsan – az ülést követő napon – első kézből viszonylag részletes információkat kaphattak a törvényhozás munkájáról: a lapokban a parlamenti híryanagyok változó terjedelemben ugyan, de állandó rovatot kaptak.

A napilapok többet nyújtottak a beszédek közlésénél vagy interpretálásánál, azok hátteréről is tudósítani kívántak, kitértek a képviselők beszéd közbeni viselkedésére, gesztusaira, s ami különösen fontos, szavazásoknál azok arányára is, amelyeket a napló – hacsak nem név szerinti szavazásról volt szó – szintén nem rögzített. Így például a sajtó nem mulasztotta el megemlíteni, hogy az 1937. május 22-i ülésen Peyer Károly a MÁV rossz talpfáiról tartott beszédet, és mondandója alátámasztására egy korhadó fatuskót tett a Ház asztalára.¹¹

A parlamenti munka fontos része zajlott a szakbizottságokban. Sőt, a kormánypolitika – Bethlentől kezdve – tudatosan törekedett arra, hogy a törvényalkotói munka súlypontját a plenáris ülésekről a bizottságokra helyezze át. A bizottságok üléseiről a nyilvánosságnak szánt napló nem készült. Jegyzőkönyv is csak abban az esetben, amennyiben – a téma fontosságára tekintettel – a bizottság elnöke azt külön kezdeményezte, de ezek nem voltak publikusak. Az olvasóközönség kizárólag a sajtótudósításokból értesülhetett a bizottságok munkájáról, a lapok pedig – az ügy jelentőségétől függően – hosszabb-rövidebb tudósításokat közöltek a bizottságok elé kerülő ügyekről, az ottani viták-

¹⁰ Sajtóforrások szerint az 1939. augusztus 1-jei ülés hitelesített naplója 4-én jelent meg nyomtatásban. *Új Magyarország*, 1939. augusztus 5. 3.

¹¹ *Pesti Napló*, 1937. május 23. 12.

ról, illetve arról, hogy az éppen tárgyalt törvényjavaslatok módosításai az illetékes bizottságokban hogyan, milyen körülmények között születtek meg.¹²

A sajtó emellett kiegészítő információkkal, háttéranyagokkal látta el olvasóit: ismertették, elemezték az éppen tárgyalt kérdéseket, nyilvános fórumot biztosítottak a képviselőknek, vagy pusztán csak érdekességekkel, anekdotikus elemekkel egészítették ki az ülésekről szóló híradásokat. Az 1922. évi nemzetgyűlés megalakulásánál például arról is tájékoztatták a közönséget, hogy ki a legkisebb és ki a legnagyobb termetű képviselő.¹³ A *Pesti Napló* 1930/31 folyamán külön rovatot indított Tisztelt Ház címmel, amelyben aktuális háttéranyagokat, szórakoztató történeteket és a parlamenti munkához kapcsolódó fogalommagyarázatokat közöltek. Ezeket néha a képviselők is felhasználták. A képviselőház 1929. évi költségvetési vitájában a szociáldemokrata Bárdos Ferenc a *Pesti Napló* adataira hivatkozva hasonlította össze a magyar és a francia állam bizonyos kiadásait.¹⁴

Az újságírók részben arra hagytak, amit az üléseken láttak vagy hallottak, de ez meglehetősen behatárolt lehetett. A plenáris ülések, valamint a gyakran ezzel párhuzamosan futó bizottsági munka követése önmagában is kemény feladat, és ha csak erre koncentrálnak, akkor megnehezült volna személyes találkozásuk a képviselőkkel, interjúk készítése és részben lemaradtak volna a honatyák beszélgetéseiről, a sokszor igen csak érdekes, úgynevezett folyosói életről. Ezért többnyire arra törekedtek, hogy megszerezzék az ülések anyagának a legfrissebb, gyorsírói gépelt változatát. A gyorsíró iroda kész volt az igények legalább részleges kielégítésére, és fontosabb esetekben az anyagot tizennégy másolatban készítették el.¹⁵ A bizottságok esetében az ülésekről – miután a sajtó képviselői ezeken nem vehettek részt – mindig kiadtak egy hivatalos kommunikét, amit rendszerint az előadó szövegezett. További hírforrást jelentettek a közvetlenül a képviselőktől szerzett információk, valamint a Magyar Országos Tudósító, illetve a Magyar Távirati Iroda anyagai. Bár az 1928. évi házszabályok 1939-ig – az újabb reformig – engedélyezték, hogy a bizottsági üléseken a sajtó képviselői is jelen legyenek, ez csak a törvényjavaslatok különleges, úgynevezett angol tárgyalási rendjére vonatkozott. Erre viszont csak néhány kivételes esetben

¹² A bizottsági jelentések ugyanis csak a módosítás tényét és tartalmát közölték, annak megszületésére vonatkozóan semmiféle támpontot nem nyújtottak.

¹³ *Pesti Napló*, 1922. június 17. 2.

¹⁴ *Képviselőházi napló*. (A továbbiakban: KN.) 1927–1931. XX. k. 233.

¹⁵ SIKLOSSY László: i. m. 530.

került sor, így lényegében a régi gyakorlat maradt érvényben. A parlamenti tudósítói munka tehát bizonyos fokig speciális tudást, ismereteket és jártasságot követelt, és a nagy napilapoknak megvoltak erre a maguk szakemberei. Ezek az újságírók korszakunkra már külön érdekvédelmi szervezetben tömörültek, amely a Parlamenti Hírlapírók Szindikátusa nevet kapta.

Elméletileg a parlamenti napló számított a legitim és hiteles forrásnak, pontossága azonban megkérdőjelezhetőnek bizonyult. Így például Szakács Andor képviselő 1923. december 4-én¹⁶ szóvá tette, hogy a november 21-i ülés naplójában olyan képviselő közbekiáltása is meg van örökítve – Drozdy Győzőé –, aki jelen sem volt, ráadásul ő, azaz Szakács Andor ezt a naplóbíráló bizottság soros tagjaként hitelesítette. Számos hasonló, sőt ennél durvább eset is előfordult. Az 1928. február 23-i ülésen Kontra Aladár elnézést kért egy olyan, előző napi sértő megjegyzése miatt, amely egyébként bele sem került a naplóba.¹⁷

A korszak talán legjelentősebb ilyen botránya 1934 tavaszán történt. Március 6-án a fővárosi közigazgatási reform tárgyalásánál Eckhard Tibor, a Független Kisgazdapárt vezérének nagy filippikája nemcsak a fővárosi közigazgatást támadta, hanem általában véve elítélt mindenfajta diktatórikus törekvést. Érezhetően komoly visszhangot kiváltó beszéde alatt néhány képviselő heves, személyeskedésekkel tarkított szópárbajba keveredett. Az egyébként nyíltan nem ellenzéki beállítottságú *Pesti Hírlap* tudósítója szerint több panamavád hangzott el Östör József ellen. A következő ülésen egyrészt Östör visszautasította vádakát, másrészt felszólalt négy érintett ellenzéki képviselő, és sorban tagadták a *Pesti Hírlap* által nekik tulajdonított szavakat.¹⁸ A történetekre reagálva Putnoky Móric háznagy szokatlan lépésre ragadtatta magát: megvonta a lap újságírójától parlamenti belépőjét. Az eset nagy vihart kavart sajtókörökben: a napilapok, főleg az ellenzékiek, egyértelműen kiálltak az érintett újságíró mellett, sőt a Parlamenti Hírlapírók Szindikátusának mozgósítására is sor került, amelynek elnöke ekkoriban éppen a *Pesti Hírlap* munkatársa, Lenkey Gusztáv volt.¹⁹ Részint a háttározott fellépésnek, részint annak köszönhetően, hogy nem sikerült teljesen megnyugtatóan tisztázni az esetet, a háznagyi hivatal meghátrált, és visszavonta a kitiltást. A *Pesti Hírlap*, noha a leginkább érin-

¹⁶ NN. 1922–26. XVII. k. 255–256.

¹⁷ KN. 1927–1931. IX. k. 181.

¹⁸ KN. 1931–1935. XX. k. 294.

¹⁹ *Újság*, 1934. március 10. 5.; *Pesti Napló*, 1934. március 10. 9.

tett, láthatóan az ügy elsimításában, mintsem felfújásában volt érdekelt, ezért gyorsan napirendre tért felette.²⁰

Ami az ülésen lezajlottakat illeti, az incidensnél jelenlévő újságírók és politikusok szerint valóban súlyosan sértő szavak hangzottak el a vita hevében, de a különböző tudósításokat összevetve lehetetlen megállapítani, hogy pontosan kik és milyen kifejezéseket használtak: nem volt két lap, amelyik egyformán közölte volna az inkriminált részeket.²¹ A különböző interpretációk összevetése arra utal, hogy az ügy nem merült ki pusztán abban, hogy a tudósítók éppúgy tévedhetnek, mint a gyorsírók, és az elhangzottakat utólag már nem lehet pontosan rekonstruálni.²²

A *Pesti Hírlap* szerint a következő történt:

„Rakovszky Tibor (Östör József felé): Az állatkviteli ügyekről van szó, képviselő úr.
Kun Béla: Rothadt társaság. Panamisták.
Farkasfalvi Farkas Géza: Züllött rendszer.
Dinich Ödön: Panamisták előnyben. Micsoda banda.”²³

Ugyanezt a részlet az *Újság* tudósítója szerint:

„Rakovszky Tibor: Züllött utolsó rendszer.
Eckhardt Tibor: Borsod megyében csak az kap ínségmunkát, aki a nemzeti egység pártjához tartozik.
Büchler József: Ezt akarják Budapesten!
Farkas Géza: Vidéken párttitkárok uralkodnak
Eckhardt Tibor: Budapesten olcsóbbá kell tenni a mindennapi életet.
Gál Jenő: A monopóliumélvezőket meg kell rendszabályozni.”²⁴

A képviselőházi naplóba végül a következő került be:

„Farkasfalvi Farkas Géza: A vidéki párttitkárok leveleznek Szabolcs vármegyében! Bizonyítom!

²⁰ A *Pesti Hírlap* az esetről csupán a napi hírek rovatban közölt rövid tájékoztatást.

²¹ Az idézetek is mutatják, hogy az eset leírásánál a lapok igen sok képviselőt „hírbe hoztak”, s a *Pesti Hírlap* körül részben azért alakult ki botrány, mert az általuk kiemelt adtak hangot tiltakozásuknak.

²² Az utólag végképp ellenőrizhetetlen, hogy a tudósítók anyagain a szerkesztőségek hogyan és milyen mértékben változtattak.

²³ *Pesti Hírlap*, 1934. március 7. 3.

²⁴ *Újság*, 1934. március 7. 6.

Elnök: Farkasfalvi Farkas Géza képviselő urat folytonos közbeszólásért rendreutasítom. (Rakovszky Tibor: Még az ökröket is politikai szempontok szerint fogják be. Zaj.) Kérem Rakovszky Tibor képviselő urat, maradjon csendben. (Farkasfalvi Farkas Géza: Ezek tények. Rakovszky Tibor: A züllés legutolsó foka.)²⁵

Láthatóan a sajtótudósítások is különbözően mutatták be a történeteket, érdemi eltérés mégsem közöttük, hanem a lapok és a képviselőházi napló között tapasztalható. A napló ugyan messze a legrészletesebb, az ott leírtak csak kevésbé egyeznek a lapokban megjelentekkel. A zavarosnak tűnő eset tisztázáshoz a gyorsírói feljegyzések is csak korlátozottan bizonyultak használhatónak. Ezekben tagadhatatlanul nem szerepelt annyi és olyan heves közbekiabálás, mint a lapokban. Ugyanakkor maga a sértett, Östör József is elismerte, hogy a leginkább inkriminált részlet, a nagycenki állatkivitel ügyének felemlegetése, valóban megtörtént, bár a napló végleges változatából ez hiányzott.²⁶ A történetek tehát azt valószínűsítik, hogy az érintett képviselők, a naplólhitelesítő bizottság vagy – egyes feltételezések szerint – a Házelnökség utólag igyekezett úgy korrigálni az elhangzottakat, hogy a naplóban jelentősen tompítsák a vita hevességét és politikai töltetét.

Az 1929. március 18-i ülésen igen kemény vita alakult ki kormánypárt és ellenzék között. A vita hevében a szociáldemokrata Farkas István csalással vádolt egyeseket, mire az egységes párti Matta István visszavágott. A szintén szociáldemokrata Propper Sándor később szóvá tette az esetet, arra hivatkozva, hogy a gyorsírói feljegyzések szerint Matta azt mondta, „az ilyen gazembert ki kell zárni”. Az érintett tagadta, hogy a gazember szó elhangzott volna, és az elnök azzal utasította rendre Proppert, hogy a gyorsírói jegyzetek nem tekinthetők hiteles forrásnak.²⁷ A történet csattanója, hogy a naplóban utóbb mégis így szerepelt a vitatott rész: „Ki kell verni az ilyen gazembert.”²⁸

Az utóbbi eset arra utal, hogy ha volt is hajlandóság kormánypárti részről a napló utólagos korrekciójára, annak megvoltak a maga korlátai. Ugyanakkor joggal feltételezhető, hogy a gyorsírók maguk sem mindig tudták az elhangzottakat teljesen valóságghűen rögzíteni. Többször előfordult, hogy a házelnöknek egyébként nyugodt lefolyású üléseken is arra

²⁵ KN. 1931–1935. XX. k. 255.

²⁶ KN. 1931–1935. XX. k. 293–294.

²⁷ KN. 1927–1931. XVIII. k. 387.

²⁸ KN. 1927–1931. XVIII. k. 358.

kellett kérnie egyes képviselőket, hogy beszéljenek hangosabban, mert nem érti őket. Nem kell nagy képzelőerő ahhoz, hogy sejtjük: egy élesebb hangzavarban, szópárbajok, állandó közbekiabálások közepette a gyorsírók is csak hibásan, részlegesen tudták lejegyezni az elhangzottakat. Igaz, olyan durva jelenetekre nem került sor a két világháború között, mint a századelőn, amikor – Vikár Béla gyorsíró szerint – „le kívánták jegyezni az elnöki utasításokat, nem egyszer a papírost is kitepték az ember kezéből az ellenzéki képviselő urak. Az volt ugyanis az álláspontjuk, hogy mivel ők egy szót sem értettek a zaj miatt az elnöki enunciációból, a gyorsíróknak sem lett volna szabad az elnököt hallaniok”.²⁹ A napilapok persze általában nem versenyeztek a képviselőházzal, amely a maga szakapparátusával, kipróbált mechanizmusaival lényegében véve eredményesen látta el a feladatát. (A napló az Östör-féle esetén is hűen adta vissza Eckhardt Tibor szavait, vita csupán a közbekiabálásokról folyt.) A sajtó nem közölte valóság-hűben a beszédek, viszont rendszerint jó érzékkel hívta fel a figyelmet, ha egy felszólalás, vagy közbekiabálás pontos rögzítése körül, annak értelmezése kapcsán bizonytalanság, zavar támadt.

A házsabályok mindig igyekeztek fékezni, különféle retorziókkal akadályozni a kirívóan durva, személyeskedő kijelentéseket és a megalapozatlan vádaskodásokat. Az 1928. évi reform után arra is lehetőség nyílt, hogy a képviselőház döntése alapján az inkriminált kijelentéseket töröljék a naplóból, és ritkán ugyan, de nagyjából évente egy alkalommal sor került erre.³⁰ A sajtó ilyenkor többet nyújtott a képviselőházi naplónál. Az utóbbiakkal szemben ugyanis a napilapok – egyértelmű tiltás hiányában – rendre közölték a vitatott és a naplóból kikerülő kijelentéseket. Ami a zárt plenáris üléseket illeti, a hírtilalom úgy-ahogy működött, bár egyes sajtótermékek ilyenkor is próbálkoztak némi többletinformáció közlésével,³¹ a bizottságok esetében viszont rendszeresen kerültek ki hírek. Kormányzati oldalról a joghézagot eredetileg egy új sajtótörvényben kívánták szabályozni, de végül a választójogi reform részeként került sor erre. Az 1938. évi XIX. c. 220 §-a már egyértelműen büntetőjogi szankciókat helyezett kilátásba akkor, ha valamely lapban – a hivata-

²⁹ VIKÁR Béla: *Gyorsírói emlékeimből*. Budapest, Magyar Gyorsírók Országos Szövetsége, 1931. (Különnyomat Irás 1931. évi CXXI. évfolyamában megjelent cikk sorozatból) 10.

³⁰ *A Képviselőház házsabályai. 1928. évi hivatalos kiadás*. Budapest, Pesti Könyvnyomda-részvénytársaság, 1929. (<http://www.ogyk.hu/e-konyvt/mpgy/hsz/1928kepvahz.pdf>, letöltve: 2011. szeptember 13.) 129–130.; SIKLÓSSY László: i. m. 560.

³¹ A belügyminiszter 1924. november végén a *Pesti Hírlap* és a *Népszava* kolportázsjogát többek között arra hivatkozva vonta vissza, hogy a két lap információkat közölt a nemzetgyűlés november 28-i zárt üléséről. A *Pesti Hírlap* esetében a szankciót a miniszter utóbb visszavonta. *Magyarság*, 1924. december 2. 4.

los közleményben foglaltakon kívül – zárt ülésről információkat közölnek, vagy közlésteszik a naplóból törölt kijelentéseket.

Mivel a képviselők, parlamenti tevékenységük révén, vagy egyéb módon a lapok állandó szereplői lettek, a tárgyalt viszonyrendszer visszafelé is működött. Így a sajtó az ülések állandó témája lett. A parlamenti gyakorlat pedig lehetővé tette a honatyák számára, hogy a plénum előtt tegyék szóvá – általában napirend előtti felszólalás keretében – a róluk megjelent, főleg személyes vonatkozású híreket, cáfolják, illetve pontosítsák a sajtóban megjelent nyilatkozataikat, s a képviselők viszonylag gyakran éltek ezzel a lehetőséggel.

Könnyen arra következtethetnénk, hogy a lapokban az országgyűlés, a képviselők tevékenysége állandó és kiemelt témának számított, de ez így túlzás lenne. A parlament körül kialakuló publicitás jellege és mértéke nagyban függött magának az intézménynek a munkájától, munkaritmusától. A nemzetgyűlés, illetve a képviselőház 1924-től kezdve visszakanyarodott az évenkénti nyári szünetekhez, amelyek időnként kifejezetten hosszúra nyúltak. Ez a napilapok számára is uborkaszézonnak számított. Fokozott érdeklődés az ülésszakok idején is inkább csak egyes témáknak, illetve politikai szituációknak köszönhetően alakult ki, egyébként a híradások viszonylag rövidek és formálisak voltak, arra is utalva, hogy a közönség általában csak mérsékelten érdeklődött a parlament tevékenysége iránt.

A sajtócenzúra befolyásoló szerepe azonban csak korlátozottan működött, főleg azért, mivel csupán részlegesen érintette a parlamenttel kapcsolatos híradásokat. Az ülésekről ilyenkor is részletesen lehetett tudósítani, de a tudósítás hangnemét, a kísérő kommentárok tartalmát már fokozott figyelemmel kísérték a hatóságok. A cenzúra először 1919–1921 között volt érvényben, de érdemi befolyást – a királykérdést kivéve – nem gyakorolt a híradásokra. Az első nemzetgyűlést amúgy is gyakori ülésezés, intenzív munka és élénk viták jellemezték, amelyek bőséges anyagot szolgáltatottak a lapok számára. Második alkalommal – változó formában és szigorúsággal – 1939-től volt érvényben, de az, hogy az országgyűlés mint téma valóban háttérbe szorult, nem elsősorban ennek köszönhető, jóllehet ekkor már erőteljesen próbálták érvényesíteni azt az elvet, hogy a sajtó minél kevésbé térjen el a különböző hivatalos közlemények tartalmától. Fontosabb volt, hogy a világháborús események egyszerűen háttérbe szorították a parlamenti híreket, továbbá az érdemi politikai döntések egyre inkább kikerültek a törvényhozás hatásköréből, a munka mind jobban formalizálódott. Így például 1943-ban felettébb nehéz lehetett napirenden tartani a képviselőház te-

vékenységének témáját úgy, hogy a testület, megszakítással ugyan, de hét hónapon át nem is ülésezett.³²

A sajtó szerepe persze nem merülhetett ki pusztán a tájékoztatásban, az egyébként valóban sokoldalú hírszolgálatban. Terjedelmi korlátok miatt még az elhangzott beszédeket sem adhatták vissza teljes egészében. Az üléseken lezajlott események kivonatolt közlése önmagában is önkorlátozást igényelt: a tudósítónak, illetve a szerkesztőségnek el kellett döntenie, mit kíván közölni olvasóival, milyen terjedelemben és súlypontozással. Technikai okok mellett más is az erőteljes szelekció mellett szólt. Rendszerint három fő szempont érvényesült. Először, bár precízen nehezen lehetett körülírni, léteztek úgynevezett országos érdeklődésre számot tartó események, amelyek a képviselők részéről és a lapokban is nagyobb figyelmet kaptak. A Bethlen-kormánynak a nemzetgyűlés elé 1925. március 6-án beterjesztett választójogi reformját minden oldalról felfokozott érdeklődés kísérte, holott az lényegében véve egy már ismert és kipróbált kormányrendeletre épült. Az Országos Demokratikus Szövetségbe tömörült baloldali ellenzéki csoportok részben a vitába való bekapcsolódás érdekében hagytak fel a nemzetgyűlést bojkotáló politikájukkal.³³ A törvényjavaslat parlamenti tárgyalását nagy aktivitás, heves küzdelem jellemezte, közel száz képviselő szólalt fel.³⁴ Az ügynek további jelentőséget adott, hogy a kormányzat a korszakban első ízben alkalmazta a klotúrt, a vita idő előtti bezárásának lehetőségét. Ennek megfelelően a választójog kérdése a sajtóban is mintegy két hónapon keresztül, kisebb-nagyobb hullámzásokkal, központi téma lett.

Másodsor, az olvasókért folyó versengésben még a műveltebb, főleg középosztályi olvasóközönséghez szóló politikai napilapok is rákényszerültek arra, hogy részben hírérték szerint szelektáljanak, s népszerűségi-üzleti szempontoktól vezetve érzékenyen reagáltak minden szokatlan, feltűnő vagy éppen botrányos eseményre. Kisebb szenzáció volt például, és 1931. március 5-én a politikai történéseket is háttérbe szorította, hogy megjelent a Tisztelt Házban Tasnádi Fekete Mária, az ismert szépségkirálynő – Miss Magyarország –, és interjút készített Bethlent István miniszterelnökkel.³⁵ Az ilyen esetek persze meglehetősen rit-

³² Az imrédysta Milotay István által szerkesztett *Új Magyarország* különösebb kommentár nélkül, csupán a tényekre, valamint a hivatalos indoklás rövid ismertetésére szorítkozva közölte 1943. május elején, hogy a miniszterelnök javaslatára a kormányzó elnapolta a Ház üléseit. *Új Magyarország*, 1943. május 6. 3.

³³ ROMSICS Ignác: *Bethlen István. Politikai életrajz*. Budapest, Magyarságkutató Intézet, 1991. 168.

³⁴ Pontosan 88 fő, a képviselők 36%-a mondta el véleményét a vitában.

³⁵ *Esti Kurír*, 1931. március 6. 2. *Pesti Napló*, 1931. március 6. 4. A konzervatívabb szemléletű *Nemzeti Újság* viszont kifejezetten elítélő hangnemben tállalta a nevezetes eseményt. *Nemzeti Újság*, 1931. március 6. 7.

kának mondhatók, hiszen az ülések döntően politikai kérdések körül forogtak. A képviselők közötti hevesebb összecsapások, szóváltások, vagy tettelegesséig fajuló incidensek azonban mindig nagyobb publicitásra számíthattak. A Ház 1924. január 31-i ülésén Eöry Szabó Dezső képviselő bevallotta, hogy választási költségeit, ami két tehén árát tette ki, az Egységes Párt kasszája utóbb kifizette a részére. A képviselők – különböző okokból – nem győztek élcélődni Eöry Szabón, ennek következtében a napilapoknak az ülésről szóló tudósításait lényegében a „tehenügy” uralta.³⁶

Az 1922. január 21-i ülésen, az indemnitási vita során minden előfordult, ami egy botrányhoz kellett: egy ellenzéki képviselő, Szilágyi Lajos mentelmi bizottság elé utalása kormányzósértés miatt, de – mint utóbb kiderült – tévesen, a házelnök lemondása, zárt ülés elrendelése, képviselők közötti heves vita, melynek során még egy revolver is előkerült. Ráadásul a kézifegyver elővételéért a vétkes honatya, Beniczky Ödön utóbb külön magyarázkodásra kényszerült a nyilvánosság előtt.³⁷ Azok a képviselők, akik feltűnő aktivitást mutattak – gyakori hozzászólásokkal, mások beszéde alatti közbekiabálásokkal és persze feltűnő, vagy éppen provokatív megfogalmazásukkal, fellépésükkel – joggal számíthattak a sajtó megkülönböztetett figyelmére. A debatteri képességek, egy-egy frappáns megfogalmazás, a humor beleszövése a fellépésekbe, egyéni stílus kialakítása nagyobb ismertséggel és publicitással járt együtt, sőt bizonyos fokig politikailag is kifizetődött. Drozdy Győzőnek, aki 1920 és 1926 között, két ciklusban volt a nemzetgyűlés tagja, a parlamenti beszédei rendre nagy vihart kavartak, és a képviselőre társai hamar egyfajta botrányhősként tekintettek. Bár 1926-ban – kényszerűen – visszavonult a politikától, neve nem felejtődött el: 1935-ben a Gömbös-kormány kérte fel képviselőségre, amit Drozdy el is fogadott.

A sajtószekció harmadik szempontja egyértelműen politikai indíttású volt. Minden lap, kisebb-nagyobb mértékben kötődött pártokhoz, politikai irányzatokhoz, illetve pártvonalon nem feltétlenül beazonosítható érdekcsoportokhoz. Ez értelemszerűen meghatározó módon befolyásolta, mely parlamenti eseményekről tudósítanak, milyen formában, stílusban. Ez a fajta elkötelezett állásfoglalás nem annyira az ülésekről szóló tudósítások, mint inkább a magyarázatok, kommentárok esetében érvényesült. A lapok átpolitizáltsága főleg nagy, országos visszhangot kiváltó témák és viták esetében vált látványossá, amint az jól érzékeltet-

³⁶ *Pesti Napló*, 1924. február 1. 2.

³⁷ NN. 1920–1922. XV. k. 324–338. *Pesti Napló*, 1922. január 21. 1–2.

hető a faji kérdés és az antiszemita törvények előtérbe kerülése kapcsán 1938–39 folyamán.³⁸ A pártos kommentálás azonban a kisebb ügyek esetén is érvényesült. Amikor a képviselők az 1920. december 18-i ülésen – a mentelmi bizottság javaslata alapján – a Ház megkövetésére ítélték a kisgazda Csizmadia Sándort, a Kisgazdapárt újságja, az *Új Barázda* csupán egy formális ismertetést adott az esetről, ezzel szemben a keresztény oldalhoz közel álló *Nemzeti Újság* már gúnyosan „Csizmadia elvtársról” cikkezett.³⁹ A sajtó tehát maga is részese volt a különböző politikai diskurzusoknak, aktív formálója annak, milyen kép alakul ki a közvéleményben a törvényhozásról, annak tevékenységéről. Így például tagadhatatlanul nem használt a parlament presztízsének az, hogy a korabeli sajtóorgánumok rendszeresen szóvá tették a képviselők passzivitását, gyakori távolmaradásukat az ülésektől.⁴⁰

Mindennek eredményeképp egy összetett és erősen átpolitizált kapcsolatrendszer alakult ki a korabeli sajtó és a parlament között, amelyet pártpolitikai oldalról elsődlegesen a parlamenti szerep pozicionált. A mindenkori kormánypártok, bár általánosságban elismerték a sajtószabadság fontosságát, súlyt helyeztek a nyilvánosság korlátainak érvényesítésére, sőt újraértelmezésére. Vezető politikusaik – pozíciójukból következően – nem voltak érdekeltek a sajtó mozgásterének bővítésében, számukra nem a közvélemény minél részletesebb tájékoztatása, annak felrázása, mozgósítása volt az elsődleges. A nyilvánosság határainak pontosabb meghatározása – illetve bizonyos területeken szűkítése – mindenekelőtt egyfajta parlamenti tekintély – a nemzet politikai életének középpontja – elvi alapján állt.⁴¹ Ebből következően a kormánypárti erők rendszerint a parlamenti munka nyugodt körülményeinek megteremtésére, a békés munkára helyezték a hangsúlyt, amit a sajtó a maga egyoldalúságaival, szenzációhajhász szemléletével, nemkívánatos

³⁸ L. Nagy Zsuzsa szerint „A liberális sajtó évek óta nem adott – s a későbbiekben nem is fog adni – olyan részletes parlamenti tudósításokat, mint amilyeneket éppen a második zsidótörvény bizottsági tárgyalásairól adott”. L. Nagy Zsuzsa: *Liberális pártmozgalmak 1931–1945*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1986. 101–102.

³⁹ *Nemzeti Újság*, 1920. december 19. 1.

⁴⁰ Vélhetően sokakra hatottak Móricz Zsigmond kesernyés szavai: „Én egyszerű ember, s író vagyok, aki abban a naiv hitben éltem idáig, hogy a dunapartí nagy országháza gyár, amelyben ennek a kis országnak a naggyá tételén dolgoznak. A kis ország igen tönkrement, tehát igen nagy munkára van szükség, az újonnan való felépítésnél. Én kérem egy üres termet találtam. Még nem voltam benne, mióta ez a jelenlegi t. Ház él s tériszonyt kaptam, ahogy néztem az üres padmezőket.” *Az Est*, 1927. november 17. 8.

⁴¹ A politikai intézmények tekintélyének a védelme végig az állami szervek fontos feladatának számított. Sipos Balázs: *A politikai újságírás mint hivatás. Nyilvánosság, polgári sajtó és a hírlapírók a Horthy-korszak első felében*. Budapest, Napvilág Kiadó, 2004. 40–43.

információk napvilágra hozásával inkább akadályoz, mint segít.⁴² A lapoktól egészében véve leegyszerűsített tájékoztató szerepet vártak el, abból kiindulva, hogy az ország politikai életének, közhangulatának formálásában a parlamenté a kulcsszerep, ehhez a sajtónak inkább csak asszisztálnia kellene. Ellenkező esetben – hangzott az érvelés – könnyen visszatérhet a századelő időszaka, amikor a parlament tevékenységét botrányok sorozata jellemezte, és ezt a sajtó igyekezett fokozni és erősíteni. Ez a két tényező együtt vezetett a parlament tekintélyének lezüllesztéséhez, politikai súlyának végzetes meggyengüléséhez és végső soron az 1918 őszi forradalomhoz.⁴³

Ebből a gondolatmenetből következően számos előírás, jogszabály éppen a „nyugodt parlamenti munkát” volt hivatva biztosítani. A házszabályok a közönség – köztük az újságírók – részére tiltottak mindenfajta véleménynyilvánítást, melynek betartására a házelnökök igen érzékenyek voltak, s készen álltak elrendelni a magukról megfélemlített újságírók kivezetését is az ülésről. Ilyen drasztikus és meglehetősen demonstratív lépésre egyébként a korszakunkban meglehetősen ritkán, mindössze három alkalommal került sor.⁴⁴

Egyes bizottságok – mindenekelőtt a külügyi, a mentelmi és az úgynevezett vizsgálóbizottságok – ülései zártak voltak; az ott zajló tárgyalásokról és döntésekről a nagyközönség csak a bizottság által kiadott hivatalos kommunikéből értesülhetett. A házszabályok egyértelműen megtiltották, hogy a képviselők a bizottság munkájáról külső személyeket, jelen esetben újságírókat tájékoztassanak. Ennek ellenére, ha nem is mindennapos jelenségként, de rendszeresen előfordult, hogy a sajtó olyan információkat tett közzé, amelyek nemcsak eltértek a hivatalos anyagtól, de egyértelműen belső hírforrásra utaltak. Így például a mentelmi bizottság a nemzetgyűlés elnökének utasítására vizsgálatot kezdeményezett, mert a *Magyarország* című napilap a mentelmi bizottság 1925. június 8-i üléséről olyan tudósítást közölt, amely a tárgyalás egye-

⁴² Örfly Imre, az új házszabályjavaslat előadója – a német birodalmi gyűlés elnökét idézve – hangsúlyozta, hogy „ha valaha valami ártott a parlament tekintélyének, úgy az – az esetleges szóbeli kilengések mellett, melyek a sajtóban rendszerint vagy túloztatnak, vagy pedig feleslegesen hangsúlyoztatnak – a beszédek túlfelkészítése”. KN. 1927–1931. XVI. K. 300.

⁴³ Bethlen az 1928-as házszabályreform vitájában kifejtette: „1918 előtt, amikor a forradalom előkészítésének egyik eszköze volt az, hogy például Fényes László és hasonló szellemű képviselők itt felálltak és sárba rántottak mindent, ami ebben az országban tekintélyt jelentett és büntetlenül tehették ezt, mert nem voltak abban az időben a házszabályokban olyan intézkedések, amelyek ezt megakadályozhatták volna”. KN. 1927–1931. XI. k. 577.

⁴⁴ 1922. augusztus 2-án, Pekár Gyula beszédét követően; 1924 végén, amikor számos képviselő mellett egy újságíró is kivezetetett a házelnökség; és 1928. február 15-én.

„bizalmas” jellegű részleteit majdnem szó szerint tartalmazta. Mindezt úgy, hogy rövidebbel azelőtt a bizottság elnöke külön felhívta a figyelmet arra, hogy csak az elnök és az előadó jogosult a hírlapokat tájékoztatni. A bizottság megidézte és kihallgatta az ügyben érintett újságírókat, aki azonban a budapesti *Ítéltábla* határozatára hivatkozva megtagadta hírforrásának kiadását.⁴⁵ Ennek hiányában – bár egyes képviselők egymást vádolták az indiszkrécióval – nem lehetett teljes bizonyossággal megállapítani, pontosan ki szegte meg a házszabályt. Ilyen esetek más alkalommal is előfordultak, és nem csak hazai sajtótermékek esetében. A frankhamisítási ügy tárgyalásakor – 1926. február elején – egy bécsi és egy párizsi lap a bizottsági tárgyalásnak olyan részleteiről tudósított, amelyek nem szerepeltek a hivatalos kommunikációban. Az előírt vizsgálatra ezúttal is sor került – a szokásos eredménnyel.⁴⁶ A bizottság érdemi eszközök híján egyetlen alkalommal sem tudta a híreket szolgáltató képviselő kiletét kideríteni. Többnyire persze gyanítani lehetett – és nem alaptalanul –, hogy ellenzéki képviselők állhatnak a kiszivárogtató akciók mögött.⁴⁷ Egyrészt olyan esetekről volt szó, melyek inkább a kormányzatnak jelentettek kellemetlenséget, másrészt ellenzéki – elsősorban baloldali – képviselők több ízben is hangot adtak a hivatalos tájékoztatóval kapcsolatos elégedetlenségüknek. A képviselőház 1932. április 13-i ülésén az elnök ismét vizsgálatot kezdeményezett, mivel a mentelmi bizottság április 11-i üléséről bizalmas hírek szivárogtak ki, mire a demokrata párti Pakots József megjegyezte, hogy az ülésről kiadott jelentés nem fedte a tényeket.⁴⁸

A parlamenti munka nyilvánosságának keretei alapvetően az első világháború előtti szabályokra épültek, de a két világháború közötti időszakban többszöri módosításukra került sor. Az 1928. évi házszabály-revízió abból a koncepcióból indult ki, hogy a Ház működésének súlypontját a bizottságokba kell áthelyezni, s azok tevékenységének figyelemmel kísérését – néhány hagyományos kötöttség fenntartásától eltekintve – nemcsak a többi képviselő, hanem a sajtó munkatársai számára is lehetővé kell tenni. Továbbá előírták, hogy a bizottsági ülésekről gyorsírói fel-

⁴⁵ MOL K2 képviselőház elnöki és általános iratai. 423. csomó, mentelmi bizottság jegyzőkönyve, 1925. június 13.

⁴⁶ MOL K2 képviselőház elnöki és általános iratai. 423. csomó, a nemzetgyűlés elnökének átírt a mentelmi bizottság elnökéhez, 1926. február 12.

⁴⁷ Nagy Vince Kossuth-párti képviselő szerint a frankhamisítás ügyében felállított vizsgálóbizottság tagjai részére kötelező volt ugyan a titoktartás, de „minden ülés után órák alatt az egész főváros megtudta a felháborító részleteket”. Nagy Vince: *Októbertől októberig*. Budapest, Európa–História, 1991. 210.

⁴⁸ KN. 1931–1935. V. k. 302.

jegyzések készüljenek. Ezt a lépést a bethleni kormánypárt egyértelműen pozitív gesztusnak szánta, de inkább csak elvi jelentősége volt, hiszen csak a törvényjavaslatok új típusú, angol módszer szerinti tárgyalása esetén lehetett alkalmazni, erre pedig csupán néhány esetben került sor. Az 1939. évi új házszabályok azután megszüntették ezt a liberalizációs jellegű reformot. A többi újítás viszont egyértelműen szigorítás volt. Már az 1908. évi házszabályok lehetővé tették – majd 1924-ben megerősítették – az elnök azon jogát, hogy a felszólaló képviselőtől azonnal megvonja a szót, ha az beszédében a közerkölcsöt, a parlamenti illemet megsérti, tovább valamely osztállyal, nemzetiséggel vagy felekezettel szemben izgató kifejezést használ.⁴⁹ 1928-ban még szélesebben határozták meg a szankcionálható kijelentések körét, és elhangzásuk után a Tisztelt Ház az elnök javaslatára az ominózus nyilatkozatot vagy kifejezést a gyorsírói jegyzetekből és a naplóból törölköztethette.⁵⁰ Igaz, ilyenkor az esetről külön jegyzőkönyvet kellett készíttetni. Az eredeti tervezet egyébként még az egész felszólalás semmissé nyilvánításáról szólt, míg a végleges változat csupán az inkriminált nyilatkozatát írta elő.⁵¹ A kérdés, amint arra Rassay Károly rámutatott,⁵² több problémát nyitva hagyott. Egyrészt, ha egy szakaszt már a gyorsírói jegyzetekből is törölnék, akkor minek alapján készül róla jegyzőkönyv, másrészt ez a szabályozás nem tudta kizárni annak lehetőségét, hogy a törölni kívánt szavak a sajtóban megjelenjenek. Utóbbi kérdést egyébként – mint már szó volt róla – az 1938. évi választójogi reform rendezte egyértelműen.⁵³

A fenti, úgynevezett cenzúraszakasz mellett szintén a sajtó mozgásterének korlátozását szolgálta az a rendelkezés, hogy az épületben ki kell alakítani egy kizárólag a képviselők által használható részt. Ezt Zsitvay Tibor házelnök úgy oldotta meg, hogy december végén a parlamenti folyosó egyik részét bútorokkal elzárta a sajtó képviselői, illetve a látogatók elől.⁵⁴ A későbbiekben felállított országos bizottságok – az 1931-től, illetve 1939-től működő gazdasági-pénzügyi és honvédelmi bizottság – üléseiről készültek ugyan jegyzőkönyvek, de az újságírók azokon szintén nem lehettek jelen. Az 1939 nyarán a Teleki-kormány által keresztülvitt újabb házszabályreform a képviselők számára is korlátozásokat

⁴⁹ *A Nemzetgyűlés házszabályai*. I. m. 170–171.

⁵⁰ *A Képviselőház házszabályai. 1928. évi hivatalos kiadás*. I. m. 128–130.

⁵¹ KN. 1927–1931. XVI. K. 578.

⁵² Uo. 573–575.

⁵³ A bizonyos sajtórendészeti kérdéseket újraszabályozó 1938. évi XVIII. tc. nem érintette a parlamenti sajtótudósítások kérdését.

⁵⁴ *A Képviselőház házszabályai. 1928. évi hivatalos kiadás*. I. m. 120.; *Pesti Napló*, 1928. december 21. 9.

vezetett be azzal, hogy egyértelműen rögzítette: az országos bizottságok ülései a nem bizottsági tag honatyák számára sem nyilvánosak.⁵⁵

Számos egyéb – a fentiekhez koncepcionálisan illeszkedő – reformelképzelés is napvilágot látott, melyek azonban soha nem léptek életbe. Az 1928. évi házszabályreform eredeti változata azt is lehetővé tette volna, hogy ha egy látogató valamely kormánytagot vagy képviselőt zaklat, akkor az bizonyos időre, vagy véglegesen kitiltható a parlament épületéből. A törvényhozás elé 1932-ben beterjesztett összeférhetetlenségi törvényjavaslat a képviselőiséget és valamely politikai napilap felelős szerkesztői posztját összeegyeztethetetlennek tartotta. Az 1938. évi választójogi törvény eredeti változata pedig meg kívánta fosztani választójoguktól azokat az újságírókat, akiket korábban sajtóvétség miatt már kétszer elítéltek.

A kormányzati oldallal szemben a különböző ellenzéki irányzatok – a hagyományokhoz való ragaszkodás jelszavával – többnyire a sajtósabadság és a szabad közlés mellett foglaltak állást, nem véletlenül. A politikai rendszerbe döntően Bethlen miniszterelnöksége idején beépített fékező-korlátozó tényezők elsősorban őket hozták hátrányos helyzetbe.⁵⁶ Számukra tehát elsőrendű feladat volt, hogy a választások és a szervezkedés terén érvényesülő gyengeségüket más módon, mindenekelőtt a sajtó terén ellensúlyozzák. Parlamenti tevékenységük a lapok útján juthatott el a szélesebb közvéleményhez, és hatásuk így – a mandátum nyújtotta védelmet kihasználva – megsokszorozódott: a törvényhozásban elfoglalt pozícióikon túlmenően gyakorolhattak befolyást a közhangulatra és a politikáló közvéleményre. Abban, hogy 1926 elején a Bethlen számára oly sok nehéz percet okozó frankhamisítási per a hazai közélet központi témájává vált, az ügy valós súlyán túl jelentős szerepet játszott a nemzetgyűlés ellenzéki képviselőinek tevékenysége. A Horthy-korszakban a fokozott parlamenti aktivitás, sőt a radikálisabb, mintegy figyelemfelhívó magatartás nemcsak a pozíció kínálta lehetőség volt, hanem ki is fizetődött. Azzal ugyanis, hogy valamely képviselő témát nyújtott a sajtónak, egyúttal kiemelt figyelmet, nagyobb publicitást biztosított a maga számára. Így joggal feltételezhető, hogy egyes képviselők tudatosan, a figyelemfelhívás eszközeként vállalták a harcossabb, vagy éppen provokatívabb fellépést. Ezt persze elég nehéz bizonyítani, egyrészt mivel senki sem kívánta nyíltan vállalni a botrány-

⁵⁵ *A Képviselőház házszabályai. 1939. évi hivatalos kiadás.* Budapest, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt., 1939. (<http://www.ogyk.hu/e-konyvt/mpgy/hsz/1939kepvhas.pdf>, letöltve: 2011. szeptember 13.) 43–44.

⁵⁶ Elsősorban a választójog szűkítése és nagyrészt nyíltá tétele, valamint a választási rendszer egyéb visszásságai emelhetők ki.

hős szerepét, másrészt igen nehéz elkülöníteni, hogy valakinél egy politikusi technika alkalmazásáról, vagy egyéniségéből fakadó sajátosságról beszélhetünk. Erre kiváló példa a szociáldemokrata párt egyik prominens személyisége, Peyer Károly. Peyernek már a Bethlen-érában számos alkalommal volt konfliktusa egységes párti képviselőtársaival, illetve kormánytagokkal,⁵⁷ és az ő nevéhez fűződik az 1936-os év egyik nagy politikai szenzációja is. Utóbbinál Peyer a költségvetési vita tárgyalásakor – kétes értékű forrásokra alapozva – azzal a súlyos váddal illette az egyre inkább a jobboldali radikalizmus felé tolódó Rajniss Ferencet, hogy az *Új Magyarország* című politikai napilap éppen Rajniss közvetítésével él részben külföldi.⁵⁸ A nagy vihart kavaró, éles vitákkal tarkított ügy végén a szociáldemokrata politikusok nem tudták állításukat hitelt érdemlően bizonyítani, ezért a Ház szokatlanul súlyos büntetésekről döntött.⁵⁹

Az ellenzék számára tehát igen fontos volt, hogy jó sajtókapcsolatokkal rendelkezzenek, illetve saját lapjuk legyen. Ez egyébként a korszak politikai játékszabályainak elismert eleme volt, ezért ha egy parlamenti párt kért lapalapítási engedélyt, azt rendszerint megkapta.⁶⁰ A mondotakra látványos példa a többféle, de végig Rassay Károly nevével fémjelezhető liberális-demokrata irányzat. A képviselő pártja az *Esti Kurír* révén nagy példányszámú, főleg a fővárosban sokakhoz eljutó lapot működtetett, és ezen túl is meglehetősen jó sajtókapcsolatokkal rendelkezett, így tényleges parlamenti arányánál nagyobb jelentőséget harcolhatott ki magának.

A kapcsolat azonban visszafelé is működött, és az ellenzéki beállítottságú újságok ugyancsak sokat profitáltak belőle. A képviselők igyekeztek minden lehetséges módon minél több információval ellátni őket,⁶¹ sőt maguk is közvetlenül bekapcsolódtak a pártjukhoz vagy hozzájuk közel álló lap munkájába. Állami szerveket érintő korrupciós ügyek közvélemény elé tárásánál kifejezetten sokat segíthettek a honatyák: a Ház falain

⁵⁷ Peyer Bethlen miniszterelnöksége idején összesen hét alkalommal részesült büntetésben parlamenti viselkedése, kijelentései miatt, ami inkább tudatosságra utal. Ugyanakkor szociáldemokrata körökben ismert volt durva, goromba stílusáról. SIPOS Péter: Peyer Károly. *Századok*, 1986/7. 1302–1303.

⁵⁸ A történet hátterére nézve: SIPOS Péter (szerk.): *Szálasi minisztere voltam. Rajniss Ferenc naplója*. Budapest, Palatinus Kiadó, 2001. 20–26.

⁵⁹ Peyer harmincnapos kizárásban részesült, sértő kifejezések használata miatt három másik szociáldemokrata politikus jegyzőkönyvi megrovást kapott, Rajniss pedig a Ház megkövetésére ítélték.

⁶⁰ SIPOS Balázs: i. m. 32–33.

⁶¹ Amikor Gömbös miniszterelnök lett, a sajtófőnökét, Antal Istvánt meglepte, hogy az Est-lapok újságírói milyen jól tájékozottak. GERGELY Jenő (szerk.): *Gömbös Gyula hatalomra kerülése és kormányzása, 1932–1936. Antal István sajtófőnök emlékiratai*. Budapest, Palatinus, 2004. 124.

belülre vitték az adott ügyek tárgyalását, ráadásul – retorzió veszélye nélkül – bizalmas kormánydokumentumokat is nyilvánosságra hozhattak. Így például a népjóléti minisztériumban történt pénzügyi visszaélések Fábíán Béla liberális-demokrata képviselő 1930. december 17-én elhangzott nagyszabású képviselőházi beszéde nyomán kavarták fel a közvéleményt.⁶² Természetesen, ha egy lap erős kormányzati nyomás alá került, akkor a hozzá kötődő párt – egyfajta közvetlen érdek-képviselési feladatot felvállalva – azt rendszeresen szóvá tette a parlamentben.⁶³

Igaz, az ellenzéki lapokat heves, illetve vehemens stílusuk miatt bürokratikus retorziók, vagy sajtóperek fenyegették, arra is voltak megfelelő eszközök, hogy a képviselők részéről a lapok számára nyújtott védelmet, ha már megakadályozni nem lehet, legalább csökkentsék. Ha a sajtóban a parlamentet sértő kijelentések hangzottak el, a Házelnökség kezdeményezhette az ügy jogi útra terelését. Ha egy írás szerzője vagy egy lap felelős szerkesztője képviselő volt, akkor hatósági megkeresés után a Tisztelt Ház – a mentelmi jog felfüggesztésével – ugyancsak lehetőséget biztosíthatott bírósági eljárásra. Így adták ki sorozatban Vanczák Jánost, a *Népszava* felelős szerkesztőjét az 1920-as években. A házelnök 1936. május 13-án kezdeményezte Eckhardt Tibornak, a kisgazdapárt vezetőjének kiadatását, olyan sajtóhírekre hivatkozva, miszerint Eckhardt két nappal korábban egy pártgyűlésen a képviselőház kapcsán „pinceatmoszféráról” beszélt.⁶⁴

A mindenkori kormánypárt és a vele szemben álló, ellenzéki szerveződések különböző okokból ugyan, de egyaránt arra törekedtek, hogy a sajtóban minél nagyobb befolyásuk legyen. Az erős politikai és a hozzá társuló gazdasági nyomás következtében – elsősorban a napilapok szintjén – sajtó és politika összefonódása a korábbinál is erőteljesebbé és sokrétűbbé vált.⁶⁵ Sajtó és parlament, valamint kormányzat és ellenzék viszonylatában egyaránt a pártpozíció és a váltógazdaság hiánya bizonyult a meghatározónak. Elsősorban az ellenzéki pártok voltak azok, amelyek politikai mozgásterük bővítése érdekében igyekeztek a sajtót mint politikai fegyvert maximálisan kihasználni, s általa valamelyest mérsékelni a kormánypártok nyomasztó parlamenti fölényét.

⁶² KN. 1927–1931. XXXII. k. 372–374.

⁶³ Ismert, hogy a szociáldemokrata politikusok – különösen az 1920-as évek első felében és a harmincas évek elején – mennyire elszántan és szívósan tartották napirenden a *Népszavával* szembeni hatósági retorziók ügyét.

⁶⁴ KN. 1935–1939. VII. k. 401–402.

⁶⁵ A sajtó húszas évekbeli politikai tagolódására és a kortársak ilyen irányú szemléletére nézve lásd Sipos Balázs: i. m. 93–110.